

Asia: VN/20569/2023

Hallituksen esitys eduskunnalle laeiksi lastensuojelulain ja varhaiskasvatuslain muuttamisesta

Lausunnonantajan lausunto

Voitte kirjoittaa lausuntonne alla olevaan tekstikenttään

Esityksessä ehdotetaan lastensuojelulain muutosta, jonka myötä jälkihuollon ikäraja laskettaisiin kahdella vuodella vuodesta 25 vuoteen 23. Muutos pohjaa pääministeri Petteri Orpon hallitusohjelmaan. Lisäksi esitetään säädettävän teknisiä, sote-uudistuksesta johtuvia muutoksia lastensuojelulakiin sekä varhaiskasvatusta järjestävän kunnan oikeudesta laskuttaa kustannuksia järjestämis- ja kustannusvastuussa olevalta kotikunnalta. Hali ry:n lausunto keskittyy ehdotukseen jälkihuollon ikärajan nostosta.

Lastenhuollon jälkihuollon ikärajaa nostettiin 1.1.2020 voimaan tulleella lastensuojelulain muutoksella. Taustalla oli kansanedustajan lakialoite (LA 86/2018). Sosiaali- ja terveysvaliokunta kannatti jälkihuollon ikärajan nostoa mietinnössään (StVM 42/2018) ja perustuen siihen, että useat valiokunnan kuulemat lastensuojelun asiantuntijat ja lastensuojelujärjestöt kannattivat jälkihuollon järjestämisen yläikärajan nostamista silloisesta 21 vuodesta 25 vuoteen. Ikärajan nostosta päätettäessä valiokunnalla ei kuitenkaan ollut käytettävissä tätä laajempia tai kattavampia vaikutusarvioita. Muutoksesta on ehtinyt kulua niin vähän aikaa, ettei riittävää kokemus- tai tutkimustietoa ikärajan nostosta ole mahdollista vielä saada.

Jälkihuollon ikärajan nosto toteutettaisiin ehdotuksen mukaan osana valtiontalouden säästöjä. Hallitusohjelman mukainen, esitykselle osoitettu säästötavoite on 12 miljoona euroa vuonna 2024 ja vuodesta 2025 alkaen 24 miljoonaa euroa vuodessa. Esityksessä todetaan, että jälkihuollon ikärajan nostoa koskevassa hallituksen esityksessä (HE 71/2019) rahoitusta lisättiin tasasuuruisesti vuosittain oletuksella, että jälkihuollon piirissä olevien henkilöiden määrä olisi iästä riippumaton vakio. THL:n arvion mukaan jälkihuollon tarve kuitenkin painottuu 20-21 vuotiaisiin ja laskee huomattavasti iän myötä.

Esityksen taloudellisten vaikutusten arvioissa todetaan, että asiakasmääräarvioihin ja sen myötä kustannuksiin liittyy huomattavaa epävarmuutta, eikä todellisista kustannuksista ole tietoa. Tilastojen perusteella voidaan THL:n mukaan kuitenkin karkeasti arvioida, että hyvinvointialueiden jälkihuollon menot voisivat vähentyä ikärajan laskemisesta johtuen mahdollisesti vain noin 11 milj. euroa. Tästä huolimatta hyvinvointialuiden rahoitusta on tarkoitus vähentää hallitusohjelmassa sovittun mukaisesti. Hali ry katsoo, että tilanteessa, jossa kustannuksiin liittyy huomattavaa epävarmuutta, olisi odotettavissa oleva säästö arvioitava pikemminkin maltillisiksi.

Jälkihuollon tuen sisältö, laajuus ja kesto arvioidaan yksilöllisesti. Yleisesti voidaan kuitenkin todeta, että sijaishuollosta itsenäistyvä nuori on lähtökohdistaan johtuen ja ikänsä puolesta haavoittuvassa asemassa. Esitysluonnoksessa todetaan, että tukea tarvitsevien 23 vuotta täyttäneiden nuorten tuki järjestettäisiin jälkihuollon sijaan osana aikuisten palveluita, mikä taloudellisten vaikutusten näkökulmasta tarkoittaa, että kustannukset siirtyisivät mutta niissä ei säästetä. On lisäksi huomioitava, että jälkihuolto on nuorelle vapaaehtoista, eikä sen vastaanottaminen ole välttämättä helppoa. Tuen tarjoaminen osana aikuisten palveluita, saattaa nostaa tuen hakemisen ja vastaanottamisen kynnyksiä. Silloin kun on kyse sijaishuollossa alkaneesta, pitkäkestoisesta palvelusta jota jatketaan jälkihuoltona, voi ikärajan alentaminen muodostua palveluiden jatkuvuuden esteeksi. Selvä on, että ehdotetun lakimuutoksen seurauksena hyvinvointialueiden velvoite järjestää sijaishuollosta itsenäistyvien nuorten tarpeenmukaisia palveluita heikkenee.

Esityksessä ei ole arvioitu, mitä jälkihuollon ikärajan laskeminen merkitsee muun palvelujärjestelmän näkökulmasta, tai mitä muutoksia esimerkiksi sosiaalihuoltolakiin tai lastensuojelulakiin tulisi tehdä, jotta jälkihuollon tarpeessa olevat, mutta ikänsä puolesta sen ulkopuolelle jäävät nuoret tulevat autetuiksi. Esityksessä todetaan, että osalla jälkihuoltonuoria on jo omia lapsia. Näissä perheissä vaikuttavia tukitoimia, kuten vanhemmuuden tukea, olisi perusteltua tarjota sieltä, missä nuorten vanhempien tausta ja tilanne parhaiten tunnetaan. Kynnys hakea oikea-aikaista tukea lastensuojelun kautta voi olla korkea.

Esityksessä todetaan, että ”uudenlaista yhteistyötä on tarkoitus edistää myös Petteri Orpon hallitusohjelmaan kirjatulla laaja-alaisella toimenpideohjelmalla nuorten syrjäytymisen ehkäisemiseksi. Jos itsenäistymisen alkuvaiheen toimia voitaisiin tehostaa ja koordinoita nykyistä paremmin, entistä harvempi tarvitsisi lastensuojelun jälkihuoltoa useiden vuosien ajan.” Hali ry katsoo, että silloin kun esityksen vaikutusarvioinneissa viitataan hallituksen tekemiin muihin toimenpiteisiin, olisi hyvä, että tällaisilla toimenpiteillä olisi jo jonkinlaista sisältöä.

Hali ry katsoo, että jälkihuollon ikärajan laskemiselle ei ole esityksessä riittäviä perusteluita. Jälkihuollon ikärajaa olisi perusteltua tarkastella osana lastensuojelulain kokonaisuudistusta. Ottaen huomioon valtiontalouden säästötavoitteen saavuttamiseen liittyvät huomattavat epävarmuudet, ei ikärajan laskua voida pitää vaikuttava toimenä, mikä heikentää haavoittuvassa asemassa olevien nuorten oikeuksien kaventamisen hyväksyttävyyttä.

Lindeberg Laura
Hyvinvointiala HALI ry